

УДК 78.071.1(477)Брилін:785.11+37.016:78

<https://doi.org/10.31652/978-617-UAWCS-2025.41>**Грінченко Т.Д.**кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна**Брилін Б.А.**доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Українаtatyana_grinchenko@ukr.net**СКРИПКОВА МУЗИКА ЕДУАРДА БРИЛІНА: МУЗИКОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ**

Анотація. В статті здійснюється музикознавчий аналіз збірника «Альбом скрипаля: скрипкові твори в супроводі фортепіано» українського композитора Едуарда Бриліна. Автори статті розглядають творчість композитора в контексті вимірів сучасної мистецької освіти, описують історію написання творів для скрипки, аналізують складності, які можуть виникнути під час їх вивчення та виконання. Здійснено спробу характеристики композиторського письма Едуарда Бриліна.

Ключові слова: Едуард Брилін, твори для скрипки, мистецька освіта.

Abstract. The article presents a musicological analysis of the collection “The Violinist’s Album: Violin Works Accompanied by Piano” by Ukrainian composer Eduard Brilin. The authors of the article consider the composer’s work in the context of the dimensions of modern art education, describe the history of writing works for the violin, and analyze the difficulties that may arise during their study and performance.

Keywords: Eduard Brilin, works for violin, art education.

Композитор і педагог Едуард Борисович Брилін увійшов в історію української музики як автор творів різних стилів і жанрів. У його творчому доробку Концерт «Дума про Чорнобиль» для фортепіано з оркестром, композиції для різних оркестрових складів, камерних ансамблів, сольних інструментів, різножанрова вокальна музика, музика для дітей. У своїх попередніх дослідженнях ми намагалися систематизувати розрізнену інформацію про життя і творчість Е. Бриліна, аналізували навчально-репертуарні посібники, які нині користуються заслуженим попитом у мистецьких навчальних закладах [1, с.60]. Спостереження за діяльністю педагогів–музикантів дає нам можливість стверджувати, «що інструментальні твори Е. Бриліна посідають важливе місце в підготовці майбутніх піаністів, а вокальні доволі часто можна почути у виконанні як солістів–вокалістів, так і дитячих вокальних ансамблів та хорових колективів» [1, с.61].

Метою даної статті є здійснення мистецтвознавчого та педагогічного аналізу навчально-репертуарного посібника «Альбом скрипаля», виданого ПП «Нова книга» у 2015 році, м. Вінниця.

«Альбом скрипаля» Едуарда Бриліна є нотним виданням, призначеним для вивчення студентами мистецьких навчальних закладів. У ньому містяться твори різного ступеня складності, упорядковані відповідно до вирішення творчих завдань сольної та ансамблевої гри.

Варто зазначити, що особисті теплі стосунки авторів даної статті з композитором, дозволяють поринути у світ спогадів про те, як писалися твори для скрипки - від самого найпершого задуму до їх кінцевого виконання на концертних майданчиках міста Вінниці та за її межами. Першим виконавцем «Токати» і «Ноктюрну» був 12-ти літній скрипаль Максим

Грінченко, якому і було присвячено ці твори. Концертмейстером була автор даної статті, мати скрипаля Тетяна Грінченко.

Нині, згадуючи розмови з Е.Бриліним та його матір'ю, доцентом Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського про те, як писалася «Токата», запам'яталися їхні твердження про те, що твір був створений дуже швидко, на одному диханні, так, ніби-то був надиктований. Таїна композиторської творчості передбачає написання творів різної сили впливу на виконавців і слухачів та, розгорнувши вперше нотний текст, було зрозуміло – ми маємо справу з геніальним твором.

Говорить батько композитора, доктор педагогічних наук, професор факультету мистецтв і художньо-освітніх технологій Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського Брилін Борис Андрійович: «багато навчального репертуару було написано безпосередньо під час занять зі студентами, коли Едуард викладав музичний інструмент для студентів нашого факультету». В цілому, композитору було характерне швидкісне, імпровізаційне письмо. Враховуючи те, що Е.Брилін був прекрасним піаністом, акомпанементи його творів рясніють великою кількістю технічних завдань, які постають перед виконавцями. Саме тому, можна стверджувати, що музика Едуарда Бриліна не є простою для виконання. Скрипкова партія «Токати» також технічно насичена. Варто зазначити, що токатність не притаманна скрипці і, мабуть серед скрипкового репертуару важко відшукати твори саме з такою назвою. Крайні частини виконуються штрихом спікато, оскільки саме цей штрих найбільше відповідає фортепіанній токатності.

Перед тим, як охарактеризувати технологічні особливості, варто пригадати перші художні враження від ще «теплого» твору, описані в наших попередніх статтях: «У цьому творі головний герой (автор) нібито опиняється в екстремальних умовах гостро небезпечної ситуації, з якої не знаходить виходу. Постійне відчуття бурхливого серцебиття в крайніх частинах досягається непритаманною для скрипки токатністю, в авторському письмі відчувається близькість прийомам фортепіанної гри. Однак, середня частина сповнена ліризмом, щемом, боєм і відчаєм, досягнення якого у виконавстві можливе тільки на скрипці» [2, с.189]. В «Токаті» Е.Брилін розкривається як справжній лірик, часто вживані низхідні звороти символізують безвихідь, лінія акомпанементу, викладена дрібними тривалостями, нібито зображує «стукіт серця, біль якого втамувати неможливо» [2, с.190]. До всього вищезазначено хочеться додати особисті спогади: наша сім'я (соліст – Максим Грінченко, концертмейстер – мати соліста Тетяна Грінченко і вчитель соліста, викладач фахового коледжу мистецтв Слюняєв Олександр Іванович) захворіли цим твором. Його драматичність, могутня сила почуттів поглинала нас повністю, іноді призводила до депресивності, ми постійно ставили перед собою питання: що відчуває композитор під час написання твору такої сили впливу.

Авторських ремарок у творі небагато: в крайніх частинах хвилеподібний рух позначається динамічними «вилками», у першій частині максимальна звучність не виходить за межі одного *f*, в третій, у найбільшій кульмінації *ff*. В середній частині автор просить виконання *delicatamente* в партії скрипки, фортепіано має звучати *una corda*, що також лише пропонується, оскільки взято у дужки. Такий підхід свідчить про не нав'язування автором свого бачення виконавської інтерпретації і надання свободи трактування виконавцям.

З глибокою вдячністю композитору ми сьогодні вивчаємо і виконуємо наступний твір із «Альбому скрипаля» «Ноктюрн». Образний зміст даного твору в драматизмі дещо поступається Токаті, однак, «біль і щем, що відображені в красі мелодичної лінії, низхідних секвенціях, трьох кульмінаційних вершинах, дві з яких не доходять до піку, знову вражають. Таке музичне мовлення продовжує традиції української інструментальної музики (В.Косенко, Я.Степовий, М.Скорик та інші), збагачує її неповторністю художнього змісту та свіжістю музичної думки [2, с.190]. В подальшому, на прохання автора даної статті (Т.Грінченко) Едуард Борисович здійснив переклад даного твору для фортепіано, що посприяло його популяризації і частим виконанням піаністами на концертних майданчиках. Чисельні альтерації, тріольний рух, поліритмія, широке використання подвійних терцій і

секст, тісна взаємодія солуючого і акомпануючого інструментів, ось характерні риси композиторського письма Едуарда Бриліна.

Наступний розділ «Альбому скрипаля» це твори для інструментальних ансамблів. Варіації на тему української народної пісні «Ой, дівчино, шумить гай» цікаві тим, що вони виконуються двома скрипками без супроводу. Викладачам класу скрипки пропонується здійснити редакцію самостійно, обирати зручну аплікатуру та позначати рух смичка у відповідності до інтонаційних і фразувальних ліг. Слід звернути увагу на ритмічні складності, які викладені у партіях першої і другої скрипок: це чергування дуольних і тріольних восьмих тривалостей. Даний твір – це запальний концертний номер, з яскравим динамічним злетом у коді, що є традиційним для варіаційних форм.

Щодо наступної черговості творів в «Альбомі скрипаля» дозволимо собі висловити деякі побажання, які було б доцільно врахувати при перевиданні даного посібника. Образний зміст твору Інтермецо «Париж», його технічна складність, більше споріднюють його з «Токатою» і «Ноктюрном». Наступним блоком мали би бути розміщені Варіації на українську тему та Подільська сюїта. Рівень технічної складності цих творів у такому варіанті буде більш виправданим.

Характерною особливістю композиторського письма Е.Бриліна є чергування дуольних і тріольних тривалостей, заліговані через тактову риску чи долю окремі ноти чи акорди. Такий прийом наслідує композиторське письмо багатьох видатних українських композиторів: Б.Лятошинського, М.Скорика, А.Штогаренка та інших. Це своєрідна поліметрія, яка особливо часто зустрічається в Ноктюрні та Інтермецо. За допомогою даного прийому створюється особливий рух музичної думки, ефект крихкості, невпевненості, коливань, щему тощо.

Велика кількість поліритмічних і поліметричних побудов присутні і у Концертних варіаціях на тему Паганіні, написаних для двох скрипок у супроводі фортепіано. В основу твору покладено Карприс №24 неперевершеного скрипаля. Знову композитор надає свободу редакторським вказівкам вчителів та виконавцям, але в деяких епізодах все ж з'являються авторські ремарки, які позначають рух смичка та інтонаційні і фразувальні ліги. Часто використовується прийом *піцикато*. Перемінний розмір 2/4, 4/4, 7/8, 3/4, 5/8, 12/8, синкопований ритм, прийом *глісандо*, осучаснюють музику Н.Паганіні, роблять її ближчою і більш зрозумілою для нинішнього покоління слухачів і виконавців.

Концертні варіації на тему Паганіні складаються з теми і 12-ти варіацій. Уже в третій варіації композитор у партії другої скрипки вводить у музичний текст синкопований ритм, тим самим готує слухача до джазового переосмислення найвідомішого капрису. Синкопований ритм впродовж усіх варіацій присутній і в партії фортепіано. Драматургія твору вибудована так, щоб цей твір насправді був концертним і виконувався як у сольних концертах виконавців, так і у збірних святкових урочистостях. У відповідності до задуму Н.Паганіні, у варіаціях (ц.9, 10) відбувається перехід до ліризму, граційності і витонченості. Починаючи з ц.11 відбувається посилення енергетики і вже до самої коди, за рахунок усіх можливих засобів музичної виразності (динаміка, штрихи, акцентування, перемінний розмір тощо) і насичення фактури, ми відчуваємо наближення яскравого фіналу.

Вкотре зазначаємо, що музика Е.Бриліна не є легкою для виконання, особливо ретельно у мистецьких школах потрібно ставитися до першого прочитання, розбору твору, часто вдаватися до вибору одиниці пульсу, встановлювати правила рахунку, обираючи для пульсації найдрібнішу ритмічну тривалість.

Останній твір зі збірника «Альбом скрипаля» «Скерцо» написаний для двох скрипок у супроводі фортепіано. Він створений у 2000-ні роки, які, на думку О.Якимчук, є «акмеологічним періодом» у творчості композитора [3, с.89]. Дослідниця доводить, що саме у цей час особливо яскраво проявилася вірність Е.Бриліна «власним музично-естетичним ідеалам», що стало відправним пунктом у реалізації свого творчого потенціалу як універсала-композитора [3, с.90]. «Скерцо» є одним із складних для виконання творів для усіх учасників ансамблю (ритм, фортепіанна фактура, тональність з 5-ма дієзами), але